

УДК 141.319.8-047.44(477)Кульчицький
DOI: <http://doi.org/10.30970/vps.2025.3201.05>

АНАЛІТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ФІЛОСОФСЬКУ АНТРОПОЛОГІЮ ОЛЕКСАНДРА КУЛЬЧИЦЬКОГО

Андрій Синиця

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії філософії
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
e-mail: andrii.synysia@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-0983-7187*

У статті виокремлено ідеї філософської антропології Олександра Кульчицького, які можуть бути затребуваними з огляду на дослідницькі стратегії розвитку аналітичного філософування. Продемонстровано, що питання людини Кульчицький вважав визначальним для філософського мислення, яке найдоцільніше вибудовувати на підставі методології цілісно-структурної психології. Однак філософський підхід, на відміну від психологічного, дає змогу розглядати людину не лише через призму взаємодії структур її психічних функцій, а й у контексті цілості дійсності, буття як такого, що детермінує цілість людини як тілесно-душевно-психічно-духову. Зауважено, що властивий методології Кульчицького плюралізм поглядів на людину і як наслідок апелювання до різних антропологічних концепцій в історії філософії хоча й ускладнює пошук єдиноможливого пояснення людської природи, але сприяє уточненню змісту антропологічної проблематики й універсалізації методології її вивчення. Наголошено на тому, що можливість філософування про людину, обумовленого досягненнями психологічної науки, визначена завдяки наявності спільних для філософської антропології і цілісно-структурної психології основоположних категорій особи (персони) і особовості як вищої форми еволюції особи (духовно-культурної сутності). Філософський аналіз головних ознак особи відбувається в контексті аналізу світу цінностей, віднайдення сенсів морального життя. З'ясовано, що перехід від психології до філософської антропології (й загалом метафізичних, етичних питань) супроводжується заміною одних словників іншими, що дає змогу розглядати ті самі питання в площині різних систем знання, для яких характерний спільний об'єкт дослідження. Окрему увагу звернуто на важливість практичного аспекту філософської антропології Кульчицького, який від рефлексії щодо людини як такої через призму аналізу контексту ситуації переходив до вивчення суспільства й зокрема українського суспільства й характеристики української людини і загалом культурно-історичних чинників нашого становлення.

Ключові слова: філософська антропологія, цілісно-структурна психологія, особа, особовість, заміна словників, аналітичне філософування.

Вступ

Розвиток будь-якої філософської методології щоразу зіштовхується з питанням про межі, в яких її можна застосовувати. Чим ширшими стають ці межі, тим більше можна говорити про універсальність відповідного філософського методу. У випадку з аналітичною філософією можливість застосування методу лінгвістичного аналізу в метафізиці стала підставою для визнання того факту, що відбувся лінгвістичний поворот у філософії. Інакше кажучи, що відбулася лінгвістична революція. Згодом, як виявилось, філософи-аналітики екстраполювали метод аналітичної філософії на царини філософії політики, філософії історії, філософії права, філософії релігії, соціальної філософії. Зрештою, постало питання про те, чи можливо частиною аналітичної філософії зробити філософську антропологію.

Питання людини з часів Сократа є визначальним для філософії. Не доречно стверджувати, що запитування про сенс людського життя, про те, що людині є найближчим аж ніяк не цікавило тих філософів, яких зараховують до аналітичних. Загалом можна виокремити щонайменше шість різних способів інтерпретації людини в аналітичній філософії. А саме: 1) як істоти, оприявленої в мові; 2) психофізичного суб'єкта; 3) інтегральної форми життя; 4) межі пізнання; 5) самості, що є центром ваги наративу; 6) мовно-когнітивної цілісності [Синиця, 2023]. Наведені визначення не є точними, як того вимагає аналітична методологія, але це неминуче з огляду на її застосування у процесі вивчення питань філософської антропології. За таких умов постає питання, наскільки погляд тих філософів, які мали вагомі філософські здобутки в питанні вивчення антропологічної проблематики, можна проінтерпретувати з позицій аналітичної філософії, а опісля використати відповідні знання для поступу цього напрямку філософської думки. Пошук відповіді на це питання визначає **мету статті** – з огляду на перспективу аналітичного філософування дослідити особливості філософської антропології Олександра Кульчицького.

Як відомо, на формування філософського світогляду О. Кульчицького у студентські роки певний вплив міг мати К. Твардовський [Honcharenko, 2020]. У Львівському університеті він створив філософську школу, в межах якої дотримувалися принципу наукової точності у вживанні значень термінів, розвивали теорію суджень, робили особливий акцент на доведення і обґрунтування своєї позиції, застосовували концептуальний аналіз тощо. Водночас філософська система самого Кульчицького виходила за межі методологічної парадигми Львівської філософської школи Твардовського. Йому були цікаві ідеї різних тогочасних філософських напрямів, які він поділяв на *філософію знання* (зорієнтовану на критику науки й ще від часів Канта на дослідження умов пізнання) і *філософію життя* (що услід за Шопенгауером і Ніцше вивчає різноманітність проявів життя), між якими «існує органічна пов'язаність, органічний зв'язок структури» [Шумило-Кульчицький, 2024, с. 18]. Він не стає на бік одного з цих напрямів, вважаючи, що саме в їхній спільності вирастає філософська мудрість, а отже й правдиві знання про людину і її буття. Загалом зацікавлення О. Кульчицького антропологічною, соціально-політичною проблематикою, питаннями національної ідентичності було

ознаменоване впливами з боку представників німецької філософської антропології, французького персоналізму й загалом персоналістичної психології, а також творами І. Канта та Г. Сковороди [Митрович, 1985, с. 7]. З огляду на це ідеї філософської антропології в О. Кульчицького виявилися розробленими ґрунтовніше, ніж загалом у Львівсько-Варшавській школі чи аналітичній традиції філософування, яку, згідно з наведеним вище поділом ученого, можна зарахувати до філософії знання, що також відкрита до аналізу антропологічних питань.

Як вибудовувати філософську антропологію?

Треба зауважити, що О. Кульчицький розвивав саме філософську антропологію, яка, згідно з ним, не тотожна іншим видам антропології – культуральній, соціальній, антропології як такій [Кульчицький, 1973, с. 5–8]. Культуральна антропологія зосереджена не стільки на людині, як на витворах людського духу. Соціальна антропологія вивчає поведінку людей у межах певної соціальної групи, світ людських цінностей, що виникає у процесі взаємодії. Антропологія сама по собі вивчає тілесну природу людини, виявляє фізичні відмінності між представниками різних народів чи історичних епох. Зі свого боку, філософська антропологія мала б запропонувати цілісний погляд на природу людини в термінах універсальних знань про буття, чого в принципі не може зробити жодна наука, ні гуманітарна, ні природнича, оскільки в їхніх межах досліджують лише окремі аспекти людського буття – біологічний, соціальний, релігійний, політичний, морально-етичний, психологічний тощо. Філософська антропологія інтегрує знання про людину в межах єдиної системи, чого не роблять інші науки, що лише диференціювали відповідні знання.

До того ж, як зауважує О. Кульчицький, «сама тематика філософічної антропології повинна *стати центральною сферою філософічного мислення*» [Кульчицький, 1973, с. 17]. Важливість антропології можна пояснити тим фактом, що вона формує філософське знання як єдину цілість. До того ж, перспектива людини мала б задавати напрям розвитку всієї філософії, зосередженої загалом на вивченні питань буття, пізнання і вартостей. Відповідно основні розділи філософії – онтологія (вчення про буття), гносеологія (вчення про пізнання) й аксіологія (вчення про вартості) лише розробляють інструментарій, який допоможе досягнути істинності того факту, що цінність людини є самоцінністю. А як інакше, коли саме людина є осердям пізнання світу і саме її психофізичні спроможності впливають на можливості того, що може бути пізнане, формують межі пізнання. Щоразу вдаючись до вивчення структур буття, особливостей пізнання й життєсмислів, людина прагне глибше зрозуміти саму себе і віднайти своє місце в світі.

На відміну від структурної психології, що має справу з аналізом свідомого і несвідомого у психіці людини, знання з філософської антропології мали б ще визначити відношення людини до цілості дійсності. Як пояснює Кульчицький: «Для потрібного для усіх гуманістичних студій *повного* відображення людини не досить розглядати людину нехай і у перспективі стосунку *устроюваної цілості* її психічних функцій до *цілості дійсності*, отже, і в перспективі *тотального, універсального і радикального*, тобто докорінного знання

про буття, значить і з боку *філософії*, що теж таке буття досліджує» [Кульчицький, 1973, с. 1]. Однак Кульчицький одразу ж ставить під сумнів можливість об'єктивності таких знань, коли, вивчаючи питання людського буття, апелює до різних філософських систем – як наслідок, для філософічної антропології стає важливою перспектива історії філософії. Інакше кажучи, в її межах можна пояснити природу людської цілості не стільки *sub specie aeterni*, а радше *sub specie temporis*, з урахуванням уявлень, властивих конкретним епохам, напрямам чи концепціям. А раз так, то ми отримуватимемо плюралізм поглядів на людину, що вказуватиме на відсутність єдиноможливого пояснення її суті. Хіба що розглядати історичний розвиток уявлень про людину як поступове уточнення змісту суті цього поняття й вироблення власне універсальних знань про людину і її природу.

Такий висновок цілком слушний і може бути узгоджений з науковим підходом. З позицій аналітичної філософії цікавим може бути уже сам факт того, що, згідно з О. Кульчицьким, філософські знання про людину, є не результатом спекулятивних міркувань й поступу метафізики, а виростають з досягнень психології, історії, лінгвістики й цілого комплексу гуманістичних і природничих наук (зокрема біології). Людське буття постає на перетині дійсності матерії (людського організму-тіла) і дійсності психічної, яку можна окреслити і як дійсність душі і як сукупність проявів духу, які треба розглядати в цілості, для чого згожою буде методологія цілісно-структурної психології, що нею доцільно послуговуватися не лише філософській антропології, а й усім іншим гуманістичним наукам, які вивчають людину.

Аналіз поняття особи

Цілість людини, згідно з Кульчицьким, проявляється у тому, що її розглядають як «тілесно-душевно-психічно-духову, з цілим своїм почуванням і волею, своїми передчуттями і побоюваннями, своїм досвідом і надією...» [Кульчицький, 1966, с. 23]. Інакше кажучи, людина конститує в собі як щось єдине різні форми дійсності (шари дійсності), до яких Кульчицький, услід за Гартманом зараховує матеріальний, органічний, психічний і духовий [Кульчицький, 1973, с. 37–38]. Як би науки не намагалися розглядати окремі аспекти людського буття, людина за своєю природою залишається тотожною сама собі й не можливо відокремити, де власне закінчується її тілесна природа (матеріально-органічна) і починається психічна й духовна. Людина змінюється на різних рівнях, стає іншою, набуває нових навиків, нового досвіду. Й виникає питання, а чому вона залишається тотожною сама собі. В аналітичній філософії (і загалом соціальній філософії) це питання відоме як питання ідентичності особистості (*personal identity*), тобто питання з'ясування умов, які визначають тотожність особистості з плином часу у межах онтологічних, нормативних і наративних концепцій. Перші з них (онтологічні) намагаються обґрунтувати критерій ідентичності, другі (нормативні) – визначають єдність Я через втілення власних прагнень у діяльності, що забезпечує підтримання її цілісності, а треті (наративні) – визначають цілісність Я через наратив, який особа вибудовує про себе теперішнього, свої дії у минулому чи сподівання на

майбутнє [дет. див.: Оліфер, 2022]. Звісно, в аналітичній філософії до питання дослідження особистості і її totoжності підходять на основі логічного конструювання, філософсько-антропологічний підхід Кульчицького – психологічний, почасти соціокультурний.

Вибудовувати у такий спосіб антропологію можливо завдяки тому, що категорії особи (персони) і особовості є основоположними як для філософської антропології, так і для цілісно-структурної психології. Наявність спільних категорій дає можливість екстраполювати знання з однієї сфери на іншу, а у випадку з філософською антропологією ще й будувати її на науковій основі. Саме підхід цілісно-структурної психології зосереджений на вивченні того, що якісно відрізняє людину від представників інших біологічних видів, а саме на психічно-духовій структурі. Через цю структуру ми виявляємо своє «я» і усвідомлюємо свої дії, а отже, можемо нести за них відповідальність і набувати ознак особи (персони), яка характеризує самотутність способу людського буття.

Головними ознаками (прикметностями) особи з філософічно-метафізичної і водночас психологічної перспективи є: одність, якість, активність, телеологія (унапрямлєність на певні цілі), самоціль (самозбереження і саморозвиток), а також самосвідомість (феноменологічність власного «я»), індивідуальність (неповторність набору внутрішніх якостей) і аксіологічність (самоцінність). Ці ознаки відрізняють особу від речей чи матеріальних систем, головними ознаками яких є агрегат, кількість, пасивність, механізм, індиферентне існування [Кульчицький, 1973, с. 35–36].

У межах філософської антропології зміст поняття особи аналізують в узагальненій формі й прагнуть вийти на рівень аналізу моральних сенсів, сутнісних орієнтирів людського існування, що конституують сферу духовності. Зі свого боку, психологія прагне розглянути особу через призму аналізу її поведінки в конкретних життєвих ситуаціях. Одного такого зосередження на практичних питаннях людського життя було б замало, щоб зрозуміти духовну природу людської особистості, тобто осягнути прояви людського духу, «що щойно робить людину – людиною» [Кульчицький, 1973, с. 11]. До проявів людського духу, услід за М. Шелером, Кульчицький одразу ж зараховує творення понять (завдяки здатності до ідеації), а також акти волі і почування, тобто конкретні психічні феномени, які можна досліджувати як окремі, психічний, шар структури особистості, що лише формує підґрунтя для аналізу духовного шару.

Аналіз психічного шару виявляє не лише те, що чітко усвідомлює людина в процесі своїх дій (мислить, відчуває, може на ньому сконцентрувати свою увагу, проявити щодо нього вольові зусилля), а й те, що сповна не можна збагнути, коли під впливом різних пристрастей, афектів чи інстинктів, людина стає радше пасивним об'єктом власних психічних станів чи процесів, що протікають у глибинах її психіки [Шумило-Кульчицький, 1949, с. 16].

Але не менш важливим є те, що екстраполює людина на зовні, у процесі комунікації з іншими, й що дає підстави говорити не лише про її особу, а й про особовість, яку Кульчицький визначає як таку, «що є досконалішою,

“вищою” формою еволюції особи, формою, яка є виявом не тільки психічності, але й духовності та має відношення не до природи, до натури, але до *культури*» [Кульчицький, 1973, с. 35]. Особовість виформовується зі світу цінностей, смислів, усвідомлення відповідальності за свої дії. Вона дає змогу витлумачити людське Я як певну духовну сутність, вихідний пункт філософування про буття. Й варто додати, що у персоналістичних інтерпретаціях людське Я стає не просто носієм психічного життя, а духовно-ідеальною, соціальною й біографічно-історичною сутністю [див.: Шумило-Кульчицький, 1949, с. 35–43; Кульчицький, 1973, с. 64–70]. Тобто такою сутністю, що оперує вартостями духовного (морально-етичного, естетичного, релігійного, наукового) життя, зазнає впливів збоку соціуму, мову якого розуміє, і впливає на нього через комунікацію з іншими.

Ідея заміни словників

У різних філософських системах знання про людину, про її ідеали формують, використовуючи різну термінологію. Коли Кульчицький здійснює перехід від психології до антропології, опираючись на спільні для них категорії особи і особовості, то виникає питання, що робити з іншими категоріями, які для різних систем знання відрізняються. Не зрозуміло, як одні з них можуть стати у нагоді у процесі вивчення інших? І чи можуть бути здобутки в одній сфері використані для осмислення знань, сформульованих іншим способом і на підставі якісно відмінних теоретико-методологічних принципів? Видається, що так. І той спосіб обґрунтування думок, який обирає Кульчицький, є яскравим тому підтвердженням. Так, по-перше, він часто апелює у процесі аргументації до поглядів філософів, які жили у різний час, послуговувалися різними філософськими термінами й у такий спосіб демонструє різні способи інтерпретації того самого питання. По-друге, використання філософського підходу дає, безперечно, змогу вийти на рівень генералізацій і оперувати моральними сенсами людського існування в духовній площині. До цих моральних сенсів він підходить з позицій психології, але вочевидь і інші науки про людину і її поведінку в суспільстві в якийсь момент свого розвитку починають ставити питання філософського ґтибу – знання, якими вони володіють, виражають людську перспективу на світ, а отже, рано чи пізно приходять до потреб осмислення людини, світу її цінностей і потреб, або ж, інакше кажучи, духовної сфери людського життя.

Духовність Кульчицький осмислює не як рефлексію щодо проявів людського духу (так традиційно є в німецькій антропології, зокрема у Макса Шелера), а як вивчення психологічних феноменів (вольових і почуттєвих актів, сприйнятів, розумових реакцій і тих фізіологічних станів, що їх зумовлюють). Лише після того можливе сходження до метафізичних істин. Такий процес неминуче супроводжується певною заміною словників.

Наприклад, те, що тлумачать як психічні процеси стає подіями людського існування. Ці події ми, безперечно, переживаємо, осмислюємо, вони впливають на нашу поведінку, наш вибір і переконання. Те, що залишається в нашій пам’яті, може бути витлумачене не стільки як сукупність психологічних уявлень про речі, а уже як певна послідовність *подій*, що з нами

траплялися. Міркування в такому ключі почасти можемо віднайти у Вітгенштайна. Він, як відомо, починає «Tractatus Logico-Philosophicus» із твердження: «Die Welt ist alles, was der Fall ist» / «The world is everything that is the case» [Wittgenstein, 1922, § 1], що можна перекласти як «Світ – це все те, що є насправді», тобто те, що стає частиною окремих випадків, які ми сприймаємо, частиною подій, які відбуваються з нами й навколо нас.

Інтенціональність актів свідомості з метафізичної перспективи можна переосмислити в термінах піклування про суще як таке, про інших людей чи про самих себе. Адже наша свідомість, будучи завжди на щось спрямованою, під впливом морально-вольових зусиль стає спрямованою на речі, які нас хвилюють, які полоняють нашу увагу й розбурхують уяву. Осмислення подібного роду проблематики в аналітичній філософії розпочали не одразу – спершу повинен був відбутися перехід від *philosophy of language* до *philosophy of mind*, але згодом відбувся перехід і до осмислення метафізичних істин. Показовою в цьому плані є навіть назва монографії Г. Е. М. Енскомб «Metaphysics and the Philosophy of Mind» [Міннеаполіс, 1981], однієї з багатьох численних аналітико-філософських публікацій, що розвивають тему метафізики. Звісно, в такому разі залишається лише крок до того, щоб перейти до рефлексії щодо питань людського життя, або ж, здійснити, як висловиться Т. Нагель, «повернення принаймні до часткової поважності *Lebensphilosophie*» [Nagel, 2009, р. 5], що стало одним з новітніх напрацювань в аналітичній філософії, на додачу до тісного зв'язку з наукою і відродження інтересу до моральної, політичної та правової філософії.

Не забуває Кульчицький зважати і на ті окремі психічні процеси, які «виринаючи з глибин душі та проникаючи в обсяг активних функцій, зберігають частинно свій первісно глибинний характер» [Шумило-Кульчицький, 1949, с. 16]. У психології це питання з'ясовують, як відношення до несвідомого (того, що ми не можемо контролювати й чітко осягнути, але що впливає на процес нашого світосприйняття). Коли ж ми намагаємося це питання витлумачити у термінах метафізики, то уже ведемо мову про екзистенційний страх (*angst*), тривогу, граничні ситуації (*Grenzsituation*), як про них міркують М. Гайдеггер чи К. Ясперс, чи про невимовне, як його намагається осмислити Л. Вітгенштайн, коли порушує питання межі між світом етичного і логічного. У будь-якому разі проблематика психічного набуває онтологічного, а отже й морально-етичного виміру, який стає об'єктивованим на духовному рівні людської особистості. Так відбувається перехід від словників психології до словників метафізики й етики, що конституують персоналістичний підхід до людської особистості. Варто звернути увагу на той факт, що ідею зміни словників висловив і Річард Рорті. У праці «Contingency, Irony, and Solidarity» він розглядав кожен словник як самодостатній і завершений для опису тої чи іншої теми [Rorty, 1989, р. 9]. Втім, звісно, вказував на потребу поступового удосконалення цих створених людиною словників самих по собі [Rorty, 1989, р. 21]. Інакше кажучи, їхньої постійної редескрипції у зв'язку з потребою схоплювання нових значень появою нових знань й усвідомленням того факту, що

єдиного універсального словника – чи у вітгенштайнівській термінології єдиної універсальної мовної гри – попросту немає.

Практичний аспект філософської антропології

Щоб зрозуміти людську особу, як вважає Кульчицький, недостатньо аналізувати лише її внутрішній світ – важливо враховувати контекст ситуації, у якій перебуває людина. Кульчицький визначає ситуацію дещо екзистенційно як «загал чинників фізичного і духовного оточення людини, що одночасно діють на людину і серед яких діє людина, діючи тим самим і на ці чинники» [Кульчицький, 1966, с. 4]. Логіко-аналітична модель такого опису мала б бути чіткою й враховувати не лише зовнішні і внутрішні виміри певної ситуації, а загалом фактор часу, систему знання, переконання комунікантів тощо. Багато із відношень, в яких людина перебуває щодо світу, вона може просто не усвідомлювати. Аналіз людських дій через призму вивчення певної ситуації потребує розгляду людини одночасно в різних типах ситуацій – «космічній», історичній, соціально-громадській, особисто-родинній. За певних умов людина може опинитися і в межових ситуаціях, що кардинально різняться від звичних умов її існування, але перебувають у відношенні до царини етичного. З огляду на це особа щоразу матиме певні моральні орієнтири й уявлення щодо того, як діяти, проявляючи при тому власну особистісну свободу.

Однак наявність свободи не означає, що особа чинитиме необдумано. В процесі прийняття нею рішення Кульчицький відводив важливу роль поняттю світогляду (сукупності ціннісних орієнтирів у нашому житті), який допомагає зробити правильний вибір за незрозумілих обставин [Кульчицький, 1985, с. 18]. За таких умов на процес формування світогляду впливатиме виховання й загалом культурне середовище, в якому відбувається становлення людини.

Важливо звернути увагу на ту обставину, що Кульчицький не завершує філософські студії рефлексією щодо людини як такої, а наголошує на доцільності переходу від дослідження людини до вивчення суспільства. Він виходить з тієї обставини, що: «Акції і реакції людини так цілковито вплетені в плетиво суспільних відносин, що ніколи не є позбавлені суспільного значення і ніколи не є суспільно індиферентні: все мають відношення до суспільного доквілля» [Шумило-Кульчицький, 1949, с. 40]. Людську поведінку попросту неможливо уявити, а людину як таку зрозуміти поза межами тої мови, якою люди міркують і якої навчилися в суспільстві, поза межами тих суспільних звичаїв і традицій, до яких вони долучені з раннього дитинства і які так чи інакше впливають на їхні звички, без відповідного схвалення чи осудження їхніх вчинків іншими. У процесі духовного розвитку людина екстраполює свої розмисли і почування на рівень інтерсуб'єктивної взаємодії – у такий спосіб формуються спільні моральні, естетичні чи релігійні вартості, зразки поведінки. Кульчицький пояснював: «Філософічна антропологія дає підставу міркувати не тільки про людину, яка є, але й про людину, яка повинна бути, не тільки про людську природу, а й про її переформування, не тільки про людську дійсність, але в деякій мірі про ідеал людини» [Кульчицький, 1995, с. 148]. Звідси випливає, що філософська антропологія починає виконувати

певні виховні й аксіологічні завдання, орієнтувати дослідників на взірці культури, вивчення суспільно-культурного спадку.

В інтерпретації Кульчицького антропологія набуває практичного змісту, оскільки він наголошує на важливості переходу від вивчення людини як такої до вивчення української людини. Для нього важливо дослідити культурно-історичні чинники формування національного характеру українців. Він прагнув осягти різні форми і прояви життя пересічної людини, міркував про екзистенційно-світоглядний вимір людського буття [Кульчицький, 1966], аналізував тип вільної особистості – Сковородинської людини [Kultschytzkyj, 1974], розглядав світогляд (*Weltanschauung*) окремої людини як кінцевий результат її світосприйняття (*Weltbild*) [Кульчицький, 1981]. А отже як такий, що сформований під впливом часу й місця походження людини, соціально-культурного середовища, її ментальності. У такий спосіб Кульчицький повертає дослідження знову до вивчення окремої людини – творчої моральної особистості, що прагне самопізнання і саморозвитку. Дослідження, втім, за таких умов уже сповнене нових смислів, адже зосереджене на вивченні не просто людини, а конкретної особи, зокрема української особи [дет. див.: Synytsia, 2021]. Зрозуміло, що такий перехід до проблем українства значною мірою важливий для Кульчицького з огляду на вимушену еміграцію. Втім, і за таких обставин він продовжував працювати на благо власного народу і досліджувати феномен українства, рідну культуру, цінності, традиції і риси українського національного характеру.

Висновки

Отже, у своїх дослідженнях Кульчицький близько підходив до аналітичного розуміння людини як інтегральної форми життя, що поєднує його тілесні, душевні, психічні і духові прояви, а також певною мірою до розуміння людини як межі пізнання, особливо, коли йшлося про пізнання у межових ситуаціях.

Загалом чимало його ідей є суголосими міркуванням більш пізніх мислителів-аналітиків, які у процесі розвитку філософської теорії поступово прийшли до усвідомлення того факту, що вкрай важливо застосовувати аналітичну методологію для вивчення щонайширшого спектру філософських питань. У такий спосіб завдяки працям Кульчицького постала можливість для діалогу й порозуміння аналітичної і континентальної традицій філософування. Цілком закономірно, що у тому процесі ключову роль відіграло саме вивчення питань філософської антропології. Ті загальні теоретико-методологічні принципи, яких дотримувався Кульчицький, можуть стати й певним науковим орієнтиром, що надає вагоме значення психологічним дослідженням, виявляє інтерес до пошуку переходів між різними терміносистемами, обґрунтовує практичний аспект розвитку людської особистості – для антропологічних аналітико-філософських пошуків.

Список використаних джерел

1. Кульчицький О. Введення в проблематику сутності філософії. Шлемкевич М. *Сутність філософії*. Париж : [Б. в.], 1981. С. 1–86.
2. Кульчицький О. Введення у філософічну антропологію. Мюнхен : Український вільний університет, 1973. 198 с.
3. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. Мюнхен – Львів : Український вільний університет, 1995. 164 с.
4. Кульчицький О. Світогляд та молодь. Кульчицький О. *Український персоналізм: філософська етнопсихологічна синтеза*. Мюнхен – Париж : Український вільний університет, 1985. С. 15–19.
5. Кульчицький О. Український мирянин у духовній ситуації сучасності. Париж : [Б. в.], 1966. 32 с.
6. Митрович К. Професор Кульчицький між нами. *Український персоналізм: філософська етнопсихологічна синтеза*. Мюнхен – Париж : Український вільний університет, 1985. С. 5–14.
7. Оліфер О. Є. Ідентичність в аналітичній філософії, соціології та психології: спільне і відмінне. *Актуальні проблеми духовності*. 2022. № 23. С. 266–286. DOI: <https://doi.org/10.31812/apm.7630>.
8. Синиця А. Особливості осмислення людини в сучасній аналітичній філософії. *Людина і суспільство: філософські, психологічні та політологічні виміри. В 3 кн. Кн. 1. Переусвідомлення буття людини під впливом глобальних викликів: ідентичність і свобода самовираження : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України, д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника ; [Мельник В. П.; Карась А. Ф., Дахній А. Й. та ін.]*. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. С. 300–319.
9. Шумило-Кульчицький О. Лад чи хаос у сучасній філософії. Гончаренко О. Олександр Кульчицький про сучасну філософію як розгалуження одного верховіття дерева знання та життя (Передмова до статті Олександра Кульчицького «Лад чи хаос у сучасній філософії»). *Humanitarian Vision*. 2024. Том. 10, № 2. С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.23939/shv2024.02.013>.
10. Шумило-Кульчицький О. Нарис структурної психології. Мюнхен : Український вільний університет, 1949. 146 с.
11. Anscombe G. E. M. *Metaphysics and the Philosophy of Mind*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1981. X, 239 p.
12. Honcharenko O. Oleksandr Kulczycki's Philosophy and the Lviv-Warsaw School. *Analiza i Egzystencja : czasopismo filozoficzne*. 2020. Issue No. 50. P. 19–39. DOI: <https://doi.org/10.18276/aie.2020.50-02>.
13. Kultschytskyj A. von. Hryhorij Skoworoda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus. *Mitteilungen*. 1974. No. 10–11. S. 31–41.
14. Nagel T. Philosophy and Human Life. *Economica politica*. 2009. Vol. 1. P. 4–5.
15. Rorty R. Contingency, Irony, and Solidarity. Cambridge : Cambridge University Press, 1989. XVI, 201 p.
16. Synytsia A. Analysis of Oleksandr Kulchytskyi's Anthropological Research in the Context of European Philosophy. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2021. Vol. 19. S. 138–149. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i19.236071>.
17. Wittgenstein L. *Tractatus Logico-Philosophicus*. London : Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd., 1922. 164 p.

References

- Anscombe, G. E. M. (1981). *Metaphysics and the Philosophy of Mind*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1981.
- Honcharenko, O. (2020). Oleksandr Kulczycki's Philosophy and the Lviv-Warsaw School. *Analiza i Egzystencja : czasopismo filozoficzne*, 50, 19–39. <https://doi.org/10.18276/aie.2020.50-02>
- Kulchytskyi, O. (1966). *Ukrainskyi myrianyyn u dukhovnii sytuatsii suchasnosti* [The Ukrainian Layman in the Spiritual Situation of Contemporary Times]. Paris : [S. n.]. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1973). *Vvedennia u filosofichnu antropohiiu* [Introduction to Philosophical Anthropology]. Munich: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1981). Vvedennia v problematyku sutnosti filosofii. In M. Shlemkevych, *Sutnist filosofii* [The Essence of Philosophy] (pp. 1–86). Paris : [S. n.]. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1985). Svitohliad ta molod [Worldview and Youth]. In O. Kulchytskyi, *Ukrainskyi personalizm: filosofska etnopsykholohichna synteza* [Ukrainian Personalism: Philosophical Ethno-Psychological Synthesis] (pp. 15–19). Munich–Paris: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1995). *Osnovy filosofii i filosofichnykh nauk* [Fundamentals of Philosophy and Philosophical Sciences]. Munich–Lviv: Ukrainskyi vilnyi universytet. (In Ukrainian).
- Kultschitzkyj, A. von. (1974). Hryhorij Skoworoda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus. *Mitteilungen* 10–11, 31–41.
- Mytrovych, K. (1985). Profesor Kulchytskyi mizh namy [Professor Kulchytskyi is among us]. In O. Kulchytskyi, *Ukrainskyi personalizm: filosofska etnopsykholohichna synteza* [Ukrainian Personalism: Philosophical Ethno-Psychological Synthesis] (pp. 5–14). Munich – Paris: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Nagel, T. (2009). Philosophy and human life. *Economica politica*, 1, 4–5.
- Olifer, O. Ye. (2022). Identychnist v analitychnii filosofii, sotsiolohii ta psykholohii: spilne i vidminne [Identity in analytic philosophy, sociology, and psychology: similarity and difference]. *Aktualni problemy dukhovnosti* [Actual Problems of Mind], 23, 266–286. <https://doi.org/10.31812/apm.7630>
- Rorty, R. (1989). *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shumylo-Kulchytskyi, O. (1949). *Narys strukturnoi psykholohii* [An Essay on Structural Psychology]. Munich: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Shumylo-Kulchytskyi, O. (2024). Lad chy khaos u suchasni filosofii [Order or chaos in modern philosophy]. In O. Honcharenko, Oleksandr Kulchytskyi pro suchasnu filosofiiu yak rozghaluzhennia odnogo verkhovittia dereva znannia ta zhyttia (Peredmov a do statti Oleksandra Kulchytskoho «Lad chy khaos u suchasni filosofii») [Olexander Kulchytskyi on Modern Philosophy as a Branching of the Crown of one Tree of Knowledge and Life. Foreword to the article by Olexandr Kulchytskyi «Order or chaos in modern philosophy»]. *Humanitarian Vision*, 10(2), 17–21. <https://doi.org/10.23939/shv2024.02.013>
- Synytsia, A. (2021). Analysis of Oleksandr Kulchytskyi's anthropological research in the context of European philosophy. *Anthropological Measurements of*

- Philosophical Research*, 19, 138–149.
<https://doi.org/10.15802/ampr.v0i19.236071>
- Synytsia, A. (2023). Osoblyvosti osmyslennia liudyny v suchasni analitychnii filosofii [Peculiarities of human comprehension in contemporary analytic philosophy]. In V. P. Melnyk (ed.) [Melnyk V. P.; Karas A. F., Dakhnii A. Y.], *Liudyna i suspilstvo: filosofski, psykholohichni ta politolohichni vymiry* [Human and Society: Philosophical, Psychological, and Political Dimensions]: in 3 books. Book 1. *Pereusvidomlennia buttia liudyny pid vplyvom hlobalnykh vyklykiv: identychnist i svoboda samovyrazhennia* [Re-awareness of Human Existence under the Influence of Global Challenges: Identity and Freedom of Expression] (pp. 300–319). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. (In Ukrainian).
- Wittgenstein, L. (1922). *Tractatus Logico-Philosophicus*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.

ANALYTIC VIEW ON OLEKSANDR KULCHYTSKYI'S PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY

Andrii Synytsia

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of History of Philosophy
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: andrii.synytsia@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-0983-7187*

The article highlights the ideas of Oleksandr Kulchytskyi's philosophical anthropology, which may be in demand in view of the research strategies for the development of analytic philosophizing. It is demonstrated that Kulchytskyi regarded the question of the human being as decisive for philosophical thinking, which, to his mind, should be constructed primarily on the methodological foundation of holistic-structural psychology. However, the philosophical approach, unlike the psychological one, makes it possible to consider a person not only in the context of the interaction of the structures of his mental functions, but also in relation to the totality of reality, to being as such, which determines the totality of a person as a bodily-mental-psychic-spiritual unity. It is noted that the pluralism of views on the human being inherent in Kulchytskyi's methodology and, as a consequence, his appeal to various anthropological concepts in the history of philosophy, although it complicates the search for the only possible explanation of human nature, contributes to clarifying anthropological issues and the universalization of the methodology of its study. It is emphasized that the possibility of philosophizing about the human being, conditioned by the achievements of psychological science, is determined by the presence of the fundamental categories of the person and personality as the highest form of the evolution of the person (spiritual and cultural being), common to philosophical anthropology and holistic-structural psychology. Philosophical analysis of the main characteristics of a person takes place in the context of analyzing the world of values, finding the meanings of moral life. It is found that the transition from psychology to philosophical anthropology (and in general to metaphysical and ethical issues) is accompanied by the replacement of some

vocabularies with others, which makes it possible to consider the same issues in the plane of different knowledge systems, which are characterised by a common object of study. Particular attention is paid to the importance of the practical aspect of Kulchytskyi's philosophical anthropology, which, moving from reflection on the human being as such through the analysis of the situation, leads to the study of society, particularly Ukrainian society and the characteristics of the Ukrainian person and, in general, the cultural and historical factors of our formation.

Keywords: philosophical anthropology, holistic-structural psychology, person, personality, change of vocabulary, analytic philosophizing.

Отримано / Received: 07.02.2025